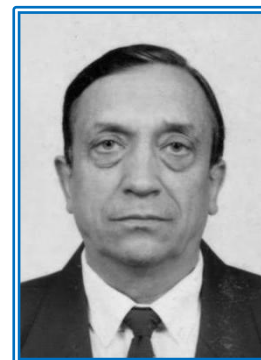

УДК 336.14-022.252(477)

Кравченко Наталія Вікторівна,
старший викладач кафедри
«Управління навчальними закладами та
економічної теорії»
Донбаського державного
педагогічного університету

Кравченко Віктор Петрович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Управління навчальними закладами
та економічної теорії»
Донбаського державного
педагогічного університету

ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ, НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Дослідження причин виникнення та шляхів подолання негативних наслідків бюджетного дефіциту України є актуальним питанням на сучасному етапі розвитку держави. Бюджетний дефіцит є одним з основних інструментів державної фінансової політики, його зростання спричиняє посилення інфляційних процесів в країні, кризи у сфері державних фінансів, грошової системи, а внаслідок цього – погіршення соціально-економічного стану в суспільстві.

Ключові слова: державний бюджет, дефіцит, профіцит, збалансований бюджет, криза, соціально-економічна політика, доходи бюджету, видатки бюджету.

Постановка проблеми. Проблема дефіциту державного бюджету нашої країни є вкрай актуальною з огляду на цілий ряд об'єктивних та суб'єктивних причин. Вирішення цієї проблеми є ключовою на шляху розв'язання економічної кризи та покращення матеріального становища пересічних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням дефіциту Державного бюджету України та визначенням шляхів його зменшення займаються багато відомих вітчизняних, російських та зарубіжних вчених, серед яких: Л.Гордєєва, Р.Колеснікова, І.Луніна, Л.Омельянович, С.Опаріна, Н.Редіна, К.Самсонова, С. Федосова, О.Футерко, та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні шляхів зменшення дефіциту Державного бюджету України на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів даної проблеми. Сучасний стан Державного бюджету вказує на необхідність розроблення програми фінансового маневру в межах грошової спроможності країни, пошуку ефективних джерел покриття дефіциту, контролю за його розподілом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджет є системою всеохоплюючих перерозподільних відносин, процес його виконання і стан мають особливе значення для держави, окремої юридичної, фізичної особи та суспільства загалом. У структурі бюджету розрізняють доходи та видатки. Стан бюджету як фінансового плану держави може визначатися за трьома показниками:

- 1) збалансований бюджет (видатки дорівнюють доходам);
- 2) дефіцитний бюджет (видатки перевищують доходи);

3) профіцитний бюджет (доходи перевищують видатки).

Бюджетний дефіцит – це важливий інструмент державної фінансової політики, що впливає на економічне та соціальне становище країни та потребує заходів щодо його ліквідації [1].

Бюджетний дефіцит можна класифікувати за різними ознаками, зокрема:

- 1) за формою вияву: відкритий, прихований, квазіфіскальний;
- 2) за строком дії: стійкий, тимчасовий;
- 3) за строком виникнення: плановий, звітний;
- 4) за напрямом дефіцитного фінансування: активний, пасивний [7].

Досліджуючи тенденції розвитку і спаду бюджетного дефіциту, можна визначити умови його формування, що полягають у:

- 1) загальному спаді виробництва, зниженні ефективності його роботи;
- 2) несвоєчасному проведенні структурних змін в економіці;
- 3) жорсткій податковій політиці, яка не стимулює виробництво;
- 4) розвитку інфляційних процесів, кредитній та цінній політиці;
- 5) незбалансованості доходів і видатків бюджету, зростанні видатків при зниженні доходів;
- 6) підвищення боргової залежності країни та відсутність інвестиційної привабливості.

Наявність у країні дефіциту державного бюджету спричиняє посилення інфляційних процесів, кризу у сфері державних фінансів, грошової системи, збільшення залежності від позичальників і, як наслідок, погіршення соціально-економічного стану в суспільстві [6, с.13-138].

Протягом останніх 5-и років склалася така ситуація: доходи бюджету зростають разом із дефіцитом бюджету, який зростає швидше, ніж доходи. Кредити міжнародних організацій лише збільшують дефіцит за рахунок нарощування зовнішнього державного боргу, що не є позитивною тенденцією дохідної частини бюджету [7].

Доходи держбюджету України на 2015 р. визначені у сумі 475 млрд 939 млн 248,7 тис. грн, у тому числі доходи загального фонду держбюджету – у сумі 451 млрд 881 млн 852,5 тис. грн та доходи спеціального фонду держбюджету – у сумі 24 млрд 057 млн 396,2 тис. грн.

Видатки держбюджету у 2015 р. у сумі 527 млрд 893 млн 651 тис грн., у тому числі видатки загального фонду бюджету – у сумі 502 млрд 047 млн 280,5 тис. грн та видатки спеціального фонду держбюджету – у сумі 25 млрд 846 млн 370,5 тис. грн. Граничний обсяг дефіциту державного бюджету України у 2015 р. визначений у сумі 63 млрд 669 млн 600 тис. грн [3].

Відсутність чіткої політики стосовно бюджетного дефіциту і визначення джерел його покриття характеризує стан бюджету, який умовно можна назвати «бюджетною дірою». Тобто в бюджет включається певна сума видатків, що не мають відповідного забезпечення.

Негативні наслідки такі як фінансові, економічні, та соціальні від величезного бюджетного дефіциту потребують здійснення системи заходів для його подолання, проведення активної фінансової політики, використання узвичаєних у світовій практиці методів боротьби з дефіцитом. Прагнення до рівноваги бюджетних доходів і витрат шляхом збалансованості державного бюджету – це сьогодні одна з головних задач держави. Тільки вирішуючи її, можна проводити цілеспрямовану фінансову політику. При цьому варто враховувати, що засоби розв'язання даної проблеми багато в чому

визначається тим, до якої межі (нульового чи іншого) і якими темпами потрібно прагнути до збалансування бюджетних витрат і доходів.

У програму конкретних заходів щодо скорочення бюджетного дефіциту варто включити і послідовно проводити в життя такі заходи, що, з одного боку, стимулювали б приплив коштів у бюджетний фонд країни, а з іншого боку – сприяли скороченню державних витрат. Сюди відносяться:

- 1) зміна напрямків інвестування бюджетних засобів у галузі народного господарства з метою значного підвищення фінансової віддачі від кожної гривни;
- 2) зниження воєнних витрат;
- 3) зберігання фінансування лише найважливіших соціальних програм, мораторій на прийняття нових соціальних програм, що потребують значного бюджетного фінансування;
- 4) заборона Центральному банку країни надавати кредити урядовим структурам будь-якого рівня без належного оформлення заборгованості державними цінними паперами.

Крім цього, варто враховувати, що у світовій практиці для зниження бюджетного дефіциту широко використовується така форма, як залучення в країну іноземного капіталу. З його допомогою вирішується відразу декілька задач, причому не тільки фіскального, але й економічного характеру: скорочуються бюджетні витрати, призначені на фінансування капітальних вкладень, розширюється база для виробництва товарів і послуг, з'являється новий платник податків, поліпшується стан платіжного балансу.

Треба зазначити, що швидка ліквідація бюджетного дефіциту, яка не підкріплюється реальними кроками в напрямку стабілізації економіки тільки ускладнить і без того важку фінансову ситуацію в країні та створить непотрібні перешкоди на шляху гідного виходу з кризи.

На сучасному етапі уряд повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, інакше він здійснюватиме дестабілізуючий вплив на соціально-економічний розвиток країни. Необхідно приділяти більше уваги збільшенню доходів держави шляхом подолання безробіття, поліпшення податкової системи, удосконалення приватизації державного житла, поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання [6].

Перевищення видатків над власними доходами держави прийнято вважати негативним явищем в економіці країни, проте дефіцит бюджету може бути незагрозливим явищем для розвитку економіки тоді, коли перевищення темпів зростання видатків бюджету над темпами зростання доходів є наслідком фінансування пріоритетних галузей. Коли фінансові ресурси інвестуються у виробничу сферу, то відбувається їх накопичення та капіталізація. У майбутньому зростання обсягів виробництва та прибутку відшкодують витрати [5].

У більшості країн світу, у тому числі в Україні, бюджетні дефіцити набули хронічного характеру, що сприяло поглибленню фінансової нестабільності. Вони дають поштовх інфляційним процесам і відволікають значні обсяги фінансових ресурсів з приватного сектору. Неконтрольованість і зняття питання про бюджетне обмеження дефіциту є причиною погіршення фінансової дисципліни у країні та поглиблення фінансової безвідповідальності урядів [4]. Наявність хронічних бюджетних дефіцитів у світовій практиці свідчить про існування певного причинно-наслідкового механізму. У першу чергу, бюджетний дефіцит впливає на скорочення обсягу заощаджень у загальнонаціональному масштабі, яке зумовлює зростання відсоткової ставки, меншу доступність кредитних ресурсів для приватного сектору [2].

У світовій практиці одним із найважливіших методів боротьби з хронічним дефіцитом, було застосування спеціальних фіскальних правил. Однак у сфері фіскальних правил не має уніфікованих вимог. Кожна країна сама встановлює свої фінансові обмеження, враховує власні потреби й враховує особливості свого бюджетного процесу.

Вагомим кроком у боротьбі за скорочення дефіциту бюджету в Україні може стати розроблення оптимальної моделі фіскальних правил, яка б відповідала критеріям чіткості визначення, прозорості, адекватності, сумісності, простоти, гнучкості, обов'язковості виконання, підтримки з боку інших напрямів економічної політики. Без таких правил боротьба з бюджетним дефіцитом має хаотичний, нецілеспрямований і безсистемний характер.

Для подолання дефіциту державного бюджету України найбільш ефективними напрямками є: вдосконалення контролю за використанням коштів державного та місцевих бюджетів; збільшення дохідної частини бюджету при запровадженні виваженої податкової політики, яка б забезпечила підвищення функціонування різних галузей виробництва; створення платникам податків сприятливих умов для розвитку своєї діяльності; скорочення видатків; здійснення внутрішніх і зовнішніх позик.

Основним джерелом фінансування дефіциту державного бюджету виступають кошти від державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень. Вони реалізуються у вигляді випуску державних цінних паперів та отримання позик шляхом укладання кредитних угод. Державні запозичення є найпоширенішим методом покриття бюджетного дефіциту в сучасних умовах, але це в свою чергу призводить до збільшення державного боргу. Відповідно до ч.2 ст.15 Бюджетного кодексу України закріплено, що джерелом фінансування бюджету не можуть бути емісійні кошти Національного банку України. Емісія грошей спричиняє інфляцію – знецінення грошей. Подолання дефіциту державного бюджету виступає важливим засобом стабілізації економіко-соціального становища держави, органам державної влади доцільно запровадити механізми, які б сприяли скороченню видаткової частини, а також раціонально використовувати бюджетні кошти.

Висновки. Таким чином, дефіцит бюджету є важливим інструментом державної фінансово-кредитної політики, засобом впливу на економічне становище в країні в цілому. На сучасному етапі уряд повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, необхідно приділяти більше уваги збільшенню доходів держави шляхом подолання безробіття, поліпшення податкової системи, удосконалення приватизації державного житла, поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання та ін. З метою максимально ефективного управління дефіцитом державного бюджету необхідно застосовувати систему економічних заходів, також фіскальних правил. Дефіцитне фінансування для України вкрай важливе і необхідне, його слід не скорочувати, а переорієнтувати на вирішення основних проблем економіки держави тобто фінансування пріоритетних галузей, поживлення інвестиційної діяльності та ін.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.10 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Вплив світової кризи ліквідності на Україну та шлях до економічного відновлення. Міжнародного фонду Блейзера. Неофіційний переклад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usubc.org/reports/TBFPositionPaperForum09Ua.pdf>.
3. Госбюджет-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/rus/news/gosbyudzhzet-2015-opublikovan-v-parlamentskoy-presse-01012015122700>.

4. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні// Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2009. – №5. – С. 120-123.
5. Карпухно І.О. Зростання державного боргу як наслідок бюджетного дефіциту України/ І. О. Карпухно // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – №41(2). – С. 202-207.
6. Куніцин О. М. Дефіцит Державного бюджету України : причина та заходи щодо вирішення проблеми // О. М. Куніцин // Управління розвитком №16. – 2013. – С. 137-140.
7. Салай Я. П. Щодо питання дефіциту бюджету та заходів його ліквідації/ Я. П. Салай // Науково-практична Інтернет-конференція. – 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=681:051213-21&catid=85:2-1213&Itemid=105&lang=ru.

Кравченко В. П., Кравченко Н. В. Анализ социальной политики Украины и ее эффективность на современном этапе

Исследование причин возникновения и путей преодоления негативных последствий бюджетного дефицита Украины является актуальным вопросом на современном этапе развития государства. Бюджетный дефицит есть одним из основных инструментов государственной финансовой политики, его рост вызывает усиление инфляционных процессов в стране, кризис в сфере государственных финансов, денежной системы, а вследствие этого – ухудшение социально-экономического состояния в обществе.

Ключевые слова: *государственный бюджет, дефицит, профицит, сбалансированный бюджет, кризис, социально-экономическая политика, доходы бюджета, расходы бюджета.*

Kravchenko V. P., Kravchenko N. V. Analysis of Social Policy of Ukraine and its effectiveness at the present stage

Research of the reasons of occurrence and ways of overcoming of negative consequences of budgetary deficiency of Ukraine is pressing question at the present stage of development of the state. Budgetary deficiency is one of the basic tools of the state financial policy, its growth causes strengthening of inflationary processes in the country, crisis in sphere of public finances, monetary system, and thereof – deterioration of a social and economic condition in a society.

Key words: *the state budget, deficiency, the proficiency, the balanced budget, crisis, the social and economic policy, budget incomes, budget expenses.*

